

Speech directeur consortium Oorlog voor de rechter, Puck Huitsing d.d >>

In 2025 is het 80 jaar geleden dat de Tweede Wereldoorlog werd beëindigd. Niemand in deze zaal heeft 'de oorlog' zelf meegemaakt. Maar die oorlog is nog altijd onder ons, de gevolgen ervan zijn dagelijks tastbaar. In geopolitiek, in maatschappelijke discussies, in families.

In 2025 zullen we weer herdenken, stil staan bij. Vanuit het idee dat we 'dat nooit meer' willen. Zo blijft de oorlog een markeringspunt, een ijkpunt in onze maatschappij.

Omdat de oorlog nog altijd zo belangrijk is, omdat ooggetuigen er niet meer zijn, omdat wij willen dat 'dat niet meer zal plaatsvinden' is het van belang dat het verhaal blijft worden doorverteld. En dat andere ooggetuigen gaan spreken: de nalatenschap wat is vastgelegd in ons erfgoed: archieven, foto's, films, voorwerpen etc.

Dat betekent dat we dit erfgoed openbaar moeten maken, toegankelijk, en begrijpelijk. Dat is de uitdaging voor erfgoedinstellingen met collecties over de oorlog.

En daarom doen we dit project: Oorlog voor de Rechter. Omdat dit het grootste oorlogsarchief van Nederland is, met informatie over daders, slachtoffers en omstanders. Omdat het ons laat zien wat er gebeurt als de rechtsstaat buiten werking wordt gesteld. Omdat het ons laat zien hoe je dat weer kunt herstellen. Omdat in al die dossiers verhalen zitten over personen, plaatsen en gebeurtenissen; die je nu niet kunt vinden maar straks wel. Omdat we nu in staat zijn er ook context bij te geven, zodat mensen geholpen worden te begrijpen wat zij lezen.

Dit maatschappelijke aspect weegt zwaar in de bestuurlijke afweging. We redeneren vanuit de gebruiker, die het recht heeft op informatie, zeker op dit onderwerp.

In de afgelopen maanden is er veel publiciteit geweest rondom dit project. Een van de vele vragen was: moet dit nu allemaal online? En mag het allemaal online?

Allereerst: moet het online? Ik denk dat het de plicht is van erfgoedinstellingen om de informatie die er is openbaar en transparant aan te bieden. Zonder drempels. En om het daar aan te bieden waar iedereen is, in plaats van iedereen naar een studiezaal te lokken. De jeugd is online, en als iets niet online staat, dan bestaat het niet. Dus ja; als het openbaar is, zet het dan online. En doe dat als instelling, want als het openbaar is mag iedereen het kopiëren, scannen fotograferen en online

plaatsen. Doe het dan zelf, met al je kennis die je als erfgoedinstelling hebt en die je er bij kunt geven. De collectiehoudende organisatie als een nutsinstelling die informatie verrijkt en verdeelt.

Dan: mag het online? Er is veel gesproken over privacy. En die wordt meestal strikt gehanteerd. In de presentatie van de Handreiking Oorlogsarchieven hebben we gezien dat je ook op een andere manier er naar kunt kijken. En ik vind dat niet minder strikt. Maar je gaat dan uit van een afweging. Een afweging die ergoedinstelling nu ook al maken, maar die we explicieter maken. En die we, heel belangrijk, koppelen aan overweging 158 van de GDPR, die expliciet stelt dat er ruimte moet zijn voor openbaarheid van oorlogsarchieven. Helaas is deze overweging nog niet overgenomen in de Nederlandse wetgeving, terwijl de Nederlandse overheid de overweging wel steunt. Dat betekent dat we in een soort schemergebied zitten qua juridische afweging. Het is gewenst en noodzakelijk dat hier meer duidelijkheid over komt, hetzij via de wetgever, hetzij via de rechter.

Maar in lijn met de gedachte achter overweging 158 is de afweging gemaakt om het CABR volledig openbaar te maken en online te plaatsen. Te handelen in de geest van de wet. Want er is geen reden om dat niet te doen. Maar wel met respect naar mensen die hier moeite mee hebben. Daarom hebben we een ethisch beraad ingericht, waarin besproken wordt welke nadere passende maatregelen kunnen worden genomen. Voor het CABR is daarin een keuze gemaakt. Dit kunnen voor andere oorlogsarchieven andere keuzes zijn. Ik denk daarbij aan Indisch Erfgoed, waar collecties in voorkomen met een sluitingstermijn van bijvoorbeeld jaren 60. Dan tref je andere maatregelen.

Tot slot, de afgelopen weken is er veel in media gesproken over: moet dat nou, moet dat nu al. Alle partijen in het Ethisch Beraad zijn het erover eens dat het online moet op deze manier. Er is discussie over de snelheid, waarbij de een zegt: trek de pleister er in 1x af, en de ander zegt, doe het in stapjes, heb een tussenperiode van 2 jaar. Die discussie moet je met elkaar voeren om te kijken of je voldoende hebt gedaan om de pijn die mensen gaan voelen goed op te kunnen vangen.

Deze handreiking is een weerslag van hoe we in dit project hebben gehandeld. Beschouw het als een hulpmiddel bij de keuzes waarvoor u als erfgoedinstellingen staat.

En dit hulpmiddel wil ik namens het consortium Oorlog voor de Rechter graag aanbieden aan de voorzitter van de branche en beroepsvereniging voor archieven: de heer Bert de Vries. Volgens mij past de methode van online publiceren van het CABR op deze manier bij het concept van de KVAN “het archief als nutsvoorziening”. En het past bij elke collectiehoudende instelling, niet alleen archieven.

Maar ik bied het aan met een verzoek: het zou heel goed zijn als de erfgoedsector een geluid laat horen over het belang van overweging 158.

